

DEVLETLERARASI HUKUK VE SİYASİ TARİH METİNLERİ

“Prof. Nihat ERİM, Devletlerarası Hukuk ve Siyasî Tarih metinleri, cilt I, (Osmanlı İmparatorluğu andlaşmaları), Ankara 1953, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, T. T. K. Basımevi, 708 sahife, 5 harita, Fiyatı 10 lira”.

Devletler Hukuku ve Siyasî Tarih bakımından, kelimenin en gerçek mânasiyle “boşluk dolduran eser”, 1953 yılı yayınları arasında, Prof. Nihat Erim’in Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmalarını toplıyan eserdir. “Boşluk dolduran” tabiri, maalesef çok boşlukları olan siyasî ilimler literatürümüzde bir hakikata tekabül etmekle beraber, ekseriya ilmî dergilerin kitap tahliline tahsis edilen kısımlarında klâsik bir uslûp klişesi halini de almıştır. Bunun için, biz burada gözden geçireceğimiz bu kitap hakkında aynı tâbiri kullanırken, bunu ikinci mânada kullanmadığımızı bilhassa belirtmek istiyoruz.

Sayın Profesör yayınladığı bu cildin Önsözünde, haklı olarak şunları söylemektedir:

“Hukukun öteki dallarını ilgilendiren metinler kolaylıkla bulunabilmektedir. Fakat Devletlerarası Hukuku metinlerini bir arada gözden geçirmeyi sağlayacak bir kitap, Türkçeden başka dil bilmiyenler için, yoktur. Yabancı dillerle yayınlanan metin kitapları ise Türkleri ilgilendiren belgelerin hepsine yer vermemektedir. Devletlerarası Hukuku derslerinde tarihçe kısmını aydınlatmaya yarıyacak andlaşma, sözleşme, demeç ve kararlar çoğunca metinleri derliyen yazarın üyesi olduğu topluluğun tarihinden alınmaktadır. Yalnız metin derlemeleri değil, ders kitapları, klâsik eserler de böyledir. Bir Fransız, bir İngiliz, bir Amerikalı, bir İtalyan, bir Belçikalı profesör Devletlerarası Hukuku üzerindeki incelemelerini, bilhassa tarihçe kısmında, önce kendi milletinin tarihinden, andlaşmalarından, sözleşmelerinden aldığı misallerle desteklemektedir.

“Türkiye tarihi, Devletlerarası Hukuku bakımından pek faydalı örneklerle doludur. Devletlerarası Hukukunun yüzyılların tatbikati ile meydana gelen gelenek kaidelerinin, müsbet, menfi veya istisna şeklinde türlü tatbikleri Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti andlaşmalarında yer bulmuştur. Milletlerarası münasebetleri en az beş yüz yıldır ilgilendiren Boğazlar rejimini incelemek için Türkiye’nin imzaladığı andlaşma ve sözleşmelerden daha emin kaynak var mıdır? Bunun gibi Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğuna sık sık tatbik edilen “Müdahale”yi anlamak için Devletlerarası Hukuku, Türk metinlerinden uzak kalabilir mi? Osmanlı İmparatorluğundan kopan yeni Devletler “Milliyetler Prensipleri”nin neticelerinden değil midir?”

"Ne yazık ki hukukun bu dalı için zengin malzeme kaynağı olan Türk andlaşma ve sözleşmeleri bugüne kadar ne kendi yazarlarımız ve profesörlerimiz, ne de yabancı bilginlerce gereği gibi ele alınmamıştır. Hukuk Fakültelerimizde Devletlerarası Hukuku Dersleri çoğunca yabancı - bilhassa Fransız - profesörlerin eserlerinden nakil suretiyle okutulmuştur. Geleneğe dayanan bir kısım kaidelere dair örnekler kendi tarihimizde, kendi andlaşma ve sözleşmelerimizde bol bol varken, başlıca yabancı yazarların hazır incelemelerini nakledivermekle yetinilmiştir."

Eserin "gerekçesi"ni bu şekilde belirten sayın Profesör, bugün elimizdeki cildi meydana getiren çalışmalarına 1939 danberi devam etmiştir. Bugün yayımlanmış bulunan Birinci Cilt, daha ziyade Siyasî Tarih ve Devletler Hukuku öğreniminde tarihçe kısmı için kaynak vazifesini görecektir. Eserin İkinci Cildi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti kurulduğu andan bugüne kadar Türkiye'nin imzaladığı belli başlı milletlerarası vesikalarla, Devletler Hukukunun önemli vesikalarını ihtiva edecektir.

Bu Birinci Cilde alınan metinler şunlardır: İlk Kapitülâsyon, Zitvetoruk Andlaşması (1606); Karlofça Andlaşması (1699); İstanbul Andlaşması (1700); Prut Andlaşması (1711); Edirne Andlaşması (1713) Pasarofça Andlaşması (1718); Bölüşme Andlaşması (1724); Belgrad Andlaşması (1739); Fransa ile son Kapitülâsyon (1740); Küçük Kaynarca Andlaşması (1774); Bukovina'nın terki (17775); Aynalı Kavak Andlaşması (1779); Rusya ile İttifak (1790); Zıştov Andlaşması (1791); Zıştov Sözleşmesi (1791); Yaş Andlaşması (1791); Osmanlı - Rus ve Osmanlı - İngiliz İttifakları (1798 - 1799); Birleşmiş Yedi Ada hakkında Rusya ile Sözleşme (1800); Fransa ile Barış Andlaşması (1802); Rusya ile İttifak (1805); İngiltere ile Çanakkale Andlaşması (1809); Bükreş Andlaşması (1812); İngiltere ile Yunan Adaları hakkında (1819); Akkerman Andlaşması (1826); Sırbistan'a dair Akkerman Andlaşmasına bağlı senet; Edirne Andlaşması (1829); Eflâk ve Buğdan hakkında Edirne Andlaşmasına bağlı senet; Hünkâr İskeleyi Andlaşması (1833); Mısır hakkında Andlaşma (1840); Boğazlar hakkında Londra Sözleşmesi (1841); İngiltere ve Fransa ile İttifak Andlaşması (1854); İngiltere ile Askerî Sözleşme (1855); Ganimetler hakkında Anlaşmalar (1855); Paris Andlaşması (1856); Paris Boğazlar Sözleşmesi (1856); Rusya ile Paris Andlaşması (1856); Rusya ile Sınır Andlaşması (1857); Boğazlar hakkında Nota (1868); Karadeniz hakkında Londra Andlaşması (1871); Rusya ile Edirne Mütarekenamesi (1878); Ayastofanos Mukaddemat-ı Sulhiyesi (1878); İngiltere ile Kıbrıs hakkında Andlaşma (1878); Berlin Andlaşması (1878); Rusya ile İstanbul Andlaşması (1879); Rusya ile Harb Tazminatı Andlaşması (1882); Yunanistanla

Barış Andlaşması (1897); İtalya ile Uşi Barış Andlaşması (1912); Bulgaristanla Barış Andlaşması (1913); Yunanistanla Barış Andlaşması (1913); Sırbistanla Barış Andlaşması (1913); Rusya ile Brest - Litovsk Barış Andlaşması (1918); Mondros Mütarekenamesi (1918); Sevr Andlaşması (1920).

Bu belli başlı vesikalara ilâve olarak eserde ayrıca beş harita vardır: Karlofça'ya göre Osmanlı İmparatorluğu Avrupa Haritası; Bütün Osmanlı İmparatorluğu haritası (1699 sınırları); Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu (1699 - 1877); Berlin Andlaşmasına göre Avrupa'da Osmanlı İmparatorluğu; Sevr Andlaşmasına göre Osmanlı İmparatorluğu haritası.

Bu değerli eserin meziyetlerini şöyle özetliyebilir; 1) Bizatihi olarak böyle bir eserin nihayet yayınlanmış olması, Devletler Hukuku ve Siyasî Tarihle, meslek veya merak saikiyle meşgul olanlar için daima şükranla anılacak bir mesaidir; 2) Birinci Cilt, Osmanlı İmparatorluğu zamanında aktedilen belli başlı bütün andlaşma ve sözleşmeleri ihtiva etmektedir; 3) Her vesikanın başına, onu doğuran tarih olayları kısaca kaydedilmiştir. Böylece, 1535 ten 1920 ye kadar, Osmanlı tarihinin, başlıca andlaşmalar ve sözleşmeler yönünden kısa bir özeti çıkarılmıştır; 4) Eserin bugünkü nesle olduğu kadar yarınki nesillere de fayda sağlaması için kitabın sonuna bir sözlük eklenmiştir. Bu sözlüğün hazırlanmasında orijinal bir yola başvurulmuştur: Fakülte son sınıf öğrencilerinden birine kitapta mânalarını anlamadığı kelimelerin altları çizdirilmiş ve Sözlüğe bunlar alınmıştır; 5) Eserde, belli başlı ülke değişiklikleri doğuran Andlaşmalara, yeni durumu gösteren haritalar eklenmiştir; 6) Kitaba alınan bütün vesikaların nereden alındığı kaydedilmiştir; 7) Nihayet, bu önemli eser, mahiyetine lâayık bir baskıya kavuşmuştur.

Bu değerli eseri Türk ilmine kazandıran sayın Profesöre, Devletler Hukukunun mütevazi bir mensubu sıfatıyla teşekkür etmezden önce eserin değerine kat'iyen hâlel getirmeyecek, belki de ikinci ve sonraki baskılarında gözönünde tutulabilecek bir - iki küçük noktaya işaret etmek istiyoruz. Önce küçük bir terim meselesi: Sayın Hocamızın "Devletlerarası Hukuku" adını eskidenberi bu şekilde kullandığını biliyoruz. Biz hâlâ, gerek gramer, gerekse disiplinin mutad adı olması bakımından "Devletler Hukuku", "Devletler Umumî Hukuku" ve, nihayet ısrar edilirse "Devletlerarası Hukuk" adlarının "Devletlerarası Hukuku" adına tercih edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu terim meselesine, meselenin bizatihî öneminden ziyade, böyle bir önemli eserin başlığı arasında kullanılmış olduğu için temas ettik.

İkinci bir nokta, Devletler Hukuku ve Siyasî Tarih bakımından önemi haiz bazı millî vesikaların da eserde yer bulabileceği düşünülebilir. Meselâ Fatih'in Venediklilere verdiği Ferman, 1856 Hattı Hümayunu gibi. Ayrıca Süveyş Kanalı'nın hukukî statüsünü tespit eden 1888 İstanbul Andlaşması da; Devletler Hukukunda önemi bakımından böyle bir esere konulabilir.

Nihayet, vesikaların başına büyük bir isabetle konulan tarihî kısa özetlere, bu özetlerin çıkarıldığı ana bibliyografya da eklendiği takdirde, vesikaları doğuran hâdiseleri, özeti çerçevesini aşacak şekilde incelemek isteyenlere de başka bir büyük kolaylık gösterilmiş olur. Şüphesiz, eserin sonuna eklenecek bir İndeks, muayyen bir konuda araştırma yapacaklara faydalı olacaktır.

Yeniden belirtmek istediğimiz nokta, bu son mülâhazalarımızın, eserin gerçek değeri yanında, belki de bir "mülâhaza" vasfını dahi taşımadığıdır. Eser bu mükemmel haliyle, ancak takdir ve minnetle karşılanmalıdır. İlmî esaslara göre tertiplenmiş arşivlerin yardımıyla, vesika toplamanın son derece kolay olduğu memleketlerde bile, böyle çalışmaların nasıl bir ilgiyle karşılandığı ve ne kadar nadir olduğu, ekseriya daha önceleri başkaları tarafından yapılmış benzer çalışmalardan nasıl faydalandığı, ve mahiyeti itibariyle bir kişinin mesai ve gayretini ne kadar kolay aştığı gözönünde tutulursa, memleketimizde, ilk defa olarak ilmî esaslara, bir kişi tarafından devamlı bir çalışma sonunda ortaya çıkarılan böyle bir eserin gerçek değeri o kadar iyi takdir edilebilir. Sevr Andlaşmasının metnini bile, Fransızca veya İngilizce kaynaklardan bulabilen veya özetlemelerden faydalanarak okumak ve okutmak durumunda olan Devletler Hukuku ve Siyasî Tarih ilgililerine, Prof. Erim'in eseri büyük imkânlar bahşetmektedir.

"Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri"nin birinci cildi ve bir an önce yayınlanmasını sabırsızlıkla beklediğimiz ikinci cildi, millî tarihimizin vesikaların ışığı altında aydınlatılmasına ve incelenmesine yardım edeceği gibi, Türk Devletler Hukukunun kurulmasında da temel unsurlardan birisi olacaktır.